

L'abús de poder en treball social: avaluació de les propietats mètriques del Qüestionari de Violència a l'Usuari (C-IVU)

The abuse of power in social work: an evaluation of the measurement properties of the Questionnaire for detecting the User Violence Index (Q-UVI)

Francisco Idareta Goldaracena¹

Resum

En l'actualitat, gairebé no hi ha instruments validats que mesurin l'abús de poder que els professionals de la intervenció social poden exercir i exerceixen sobre els usuaris. En aquest fet radica la novetat i originalitat de la nostra aportació, ja que l'objectiu d'aquest article d'investigació consisteix a validar el Qüestionari per a la detecció de l'Índex de Violència a l'Usuari (C-IVU) (IDARETA, 2014).² La mostra està composta per 269 alumnes de 2n i 3r del Grau de treball social de la Universitat Pública de Navarra als quals se'ls va administrar el qüestionari durant el curs 2016-2017. Després de realitzar l'estudi de la fiabilitat i de la validesa del qüestionari, s'obté una alta puntuació de fiabilitat de 0,8 i es pot explicar aproximadament el 54% de la variància total, la qual cosa és un resultat acceptable. D'aquesta manera, es comprova que el C-IVU és un instrument professional vàlid i fiable per mesurar la violència a l'usuari en la intervenció social.

Paraules clau: Qüestionari, abús de poder, treball social, ètica de les professions, mala praxi.

Per citar l'article: IDARETA GOLDARACENA, Francisco. L'abús de poder en treball social: avaluació de les propietats mètriques del Qüestionari de violència a l'usuari (C-IVU). *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2018, n. 212, p. 95-111. ISSN 0212-7210.

¹ Doctor en Treball Social per la Universitat Pública de Navarra, professor i investigador del Departament de Treball Social de la Universitat Pública de Navarra (UPNA).

² Enllaç a l'article on es va publicar el qüestionari (<http://bit.ly/2rAzIvd>) i al qüestionari en xarxa en castellà (<http://bit.ly/2E1PFND>) i en anglès (<http://bit.ly/2n6bCmw>).

Abstract

Currently, there are very few validated tools available for measuring the amount of abuse of power that Social Work professionals can and do inflict on users. Here lies the novelty and originality of our contribution; given that the goal of this research-backed article is to validate the Questionnaire for the detection of the User Violence Index (Q-UVI) (IDARETA, 2014). The study's sample encompasses 269 students in either their 2nd or 3rd year of studies for the Bachelor's degree in Social Work offered at the Public University of Navarra. The participants completed the questionnaire during the 2016-2017 academic year. A reliability study was performed and the questionnaire was validated, followed by the determination of a high reliability score (0.8); which helps explain the close to 54%—and quite satisfactory—total variance obtained. The research performed demonstrates that the Q-UVI is a valid and reliable professional tool for measuring violence perceived by users in social interventions.

Key words: Questionnaire, abuse of power, social work, professional ethics, malpractice.

Introducció

L'ètica és la saba del treball social (REAMER, 1998), aquella que aconsegueix preservar-ne l'autèntica essència humanitzant. Per aquest motiu, des dels orígens de la professió, els treballadors socials s'han caracteritzat pel seu fort compromís ètic, així com per la seva especial sensibilitat respecte a la violència patida per les persones més vulnerables. El fet que la violència sigui un fenomen complex ha provocat que, fins fa molt poc temps, gairebé no ha pogut ser científicament estudiat, dificultant ostensiblement la seva delimitació conceptual i, en conseqüència, les seves tasques de predicció (ANDRÉS i REDONDO, 2007).

De fet, l'única definició internacionalment consensuada és la proposada per l'Organització Mundial de la Salut (KRUG, DAHLBERG, MERCY i ZWI, 2002) que considera la violència com aquella estratègia per aconseguir un benefici a costa de danyar els altres, integrant en aquesta definició la violència física, la psicològica, la sexual, l'econòmica, la descurança, l'abús, la privació i la negligència. Per part nostra, considerem que tota manifestació de violència implica un abús de poder per part de qui l'exerceix cap a qui el pateix. I malgrat que ningú dubti del fet que els professionals del treball social es caracteritzen per fer un bon ús del poder que se'ls encomana,

el cert és que, en l'exercici d'aquest poder, poden originar-se i s'originen casos en els quals se'n fa un mal ús (IDARETA, 2017).

Pel que fa referència als estudis internacionals sobre abús de poder al l'usuari, destaca el de Koritsas, Coles i Boyle (2010) en l'àmbit de la salut, i el de Szmukler i Appelbaum (2008, 2011) en l'àmbit de la salut mental. El primer analitza la violència exercida pels professionals del treball social, considerant com a tal l'abús verbal, els danys a la propietat o el robatori, la intimidació, l'abús físic, l'assetjament sexual i l'agressió sexual. L'estudi va revelar que aquests professionals havien experimentat com a mínim una vegada en l'últim any algun tipus d'aquestes formes de violència, les més habituals de les quals, l'abús verbal i la intimidació, i la menys habitual, l'agressió sexual. L'estudi va concloure que la violència resulta habitual en l'exercici professional del treball social i que resulta imprescindible prevenir-la. El segon estudi, en canvi, defineix quatre nivells diferents de coerció informal (la persuasió, la influència interpersonal, la inducció i l'amenaça), que poden adquirir formes diferents com l'engany, el xantatge i l'actitud directiva (GARCÍA CABEZA, 2016).

En aquest sentit, els principals estudis internacionals de més rellevància i impacte realitzats sobre treballadors socials sancionats³ per vulnerar els drets dels usuaris van ser duts a terme per la National Association of Social Workers (NASW): el primer el van realitzar McCann i Cutler (1979); el segon, Berliner (1989); el tercer, la mateixa NASW (1995); el quart i el cinquè, Strom-Gottfried (2000a, 2000b), i el sisè i últim, Boland-Prom (2009). Tots coincideixen a dir que les formes d'abús de poder en les quals incorren els professionals del treball social amb l'usuari tenen a veure amb la vulneració dels límits (especialment dels sexuals), els problemes relacionats amb la llicència (treballar amb la llicència caducada o sense llicència, falsificar-la, etc.), els robatoris i les irregularitats en la facturació, els delictes sexuals (amb usuaris adults i menors) i els crims. Les diferents formes de violència que es donen en l'exercici habitual estan relacionades amb el fet de no actualitzar les notes ni els registres, els problemes de confidencialitat, l'abandonament o la deixadesa cap a l'usuari, els problemes amb l'informe social, la incompetència professional, els registres fraudulents i la falsificació de la signatura de l'usuari, els problemes amb el consentiment informat, les errades en la custòdia de la informació, etc.

³ També s'han dut terme estudis als EUA sobre professionals del treball social que van ser expulsats per vulneracions ètiques (PHELAN, 2007).

Sorprèn que no haguem pogut trobar cap estudi nacional o autonòmic sobre inhabilitacions o sancions interposades als professionals del treball social per agreujar les persones usuàries, quan és una cosa que s'estudia en altres països des de fa dècades

Gairebé no existeixen instruments que mesurin l'abús de poder en el treball social

En l'àmbit nacional, el Codi deontològic (2012), en l'article 23, assenyala que els professionals no han d'utilitzar el poder que tenen en benefici propi. Per la seva banda, Salcedo (2012) es fa ressò de la terminologia utilitzada en alguns estudis internacionals. En aquest sentit, únicament hem trobat dos estudis teòrics que anomenen violència a aquest greuge que els professionals originen a l'usuari (JIMÉNEZ, 2002; IDARETA, 2014) i uns altres dos en els quals s'al·ludeix explícitament als abusos de poder en què incorren els professionals del treball social (PELEGRÍ, 2004; ZAMANILLO, 2012).

Sorprèn que no haguem pogut trobar cap estudi nacional o autonòmic sobre inhabilitacions o sancions interposades als professionals del treball social per agreujar les persones usuàries, els serveis per als quals treballen, l'Administració, etc., quan és una cosa que s'estudia en altres països des de fa dècades. En aquest sentit, "el desdeny cap a la teoria" (ZAMANILLO, 2012: 158) que pateix el treball social és una de les limitacions que més dificulta la identificació de fenòmens tan rellevants com l'abús de poder en la intervenció social (BARBERO, 2002). De fet, creiem que, juntament amb la tendència a la idealització de la disciplina (CHAMBON, IRVING i EPSTEIN, 2001), és un dels principals motius pels quals en treball social es tendeix a negar que s'exerceix l'abús de poder sobre els usuaris. I quan es reconeix que s'exerceix, "es dona una percepció negativa" de l'abús de poder, fet que ha portat el treball social a no assumir adequadament "tota la complexitat que aquest element comporta" (PELEGRÍ, 2004: 28).

En qualsevol cas, tot apunta al fet que a Espanya la disciplina ha adquirit la maduresa suficient per començar a avançar en el reconeixement obert i explícit de l'abús de poder dels treballadors socials sobre els usuaris. Així, atès que des del treball social es pretén promoure una bona praxi, resulta fonamental la creació d'eines que ajudin a prevenir la violència que s'exerceix sobre l'usuari, ja que gairebé no existeixen instruments que mesurin l'abús de poder en el treball social. Així, davant de l'escassetat d'instruments de predicció de la violència, la validació d'una eina que previngui l'abús de poder a la persona usuària adquireix un sentit i una significació rellevants en treball social i disciplines afins.

Por aquest motiu, hem dissenyat l'Escala de violència a l'usuari (EVU), que ordena gradualment els diferents nivells d'abús de poder en els quals poden incórrer els professionals (violència paternalista, violència metafísica paternalista, paternalisme benigne, no paternalisme, antipaternalisme benigne, violència metafísica antipaternalista i violència antipaternalista), així com el Qüestionari que detecta l'Índex de violència a l'usuari (C-IVU), desenvolupat per mesurar i poder prevenir així aquestes violències (IDARETA, 2014). Aquest qüestionari pretén conscienciar els professionals so-

bre l'abús de poder en la intervenció social i es pot autoadministrar (els professionals a si mateixos), així com heteroadministrar per comitès d'ètica (professionals a altres professionals) en l'assessorament ètic i en la investigació sobre ètica aplicada a la intervenció social.

Per tot això, en aquest article d'investigació ens hem proposat estudiar, d'una banda, el grau de precisió amb què el C-IVU mesura la violència que els professionals del treball social i disciplines afins puguin exercir sobre els usuaris (fiabilitat) i, de l'altra, el grau en què el C-IVU serveix per a la finalitat per a la qual ha estat dissenyat (vàlidesa), és a dir, si efectivament mesura la violència que exerceix el professional sobre l'usuari.

Material i mètodes

Participants

El C-IVU va ser complimentat per l'alumnat del Grau de Treball Social de la Universitat Pública de Navarra ($N = 269$). Concretament, el van portar a terme 224 dones i 45 homes, amb edats compreses entre els 21 i els 23 anys.

Instrument

L'EVU és aquella escala que descriu els diferents graus d'abús de poder a l'usuari en els quals poden incórrer els professionals de la intervenció social. La seva finalitat consisteix a evidenciar la transgressió del llinard de mínims ètics en la intervenció social. L'EVU va ser creada a partir de les aportacions filosòfiques d'E. Lévinas i de J. Derrida, a partir del dilema característic del treball social entre el principi d'autonomia i el principi de benestar, així com tenint en compte les conductes que excepcionalment són permeses pels codis deontològics:

- L'EVU va ser creada a partir de la concepció que tenen de la violència Emmanuel Lévinas (2003, 2006) i Jacques Derrida (1989). Per a Lévinas, la categorització cognitiva violenta l'Altre, mentre que per a Derrida la categorització cognitiva és violència metafísica (IDARETA, 2014).
- L'EVU va ser dissenyada a partir del dilema característic en treball social entre el principi d'autonomia i el principi de benestar, evidenciat en bibliografia existent (SALCEDO, 2001a, 2001b).
- Finalment, l'EVU ha estat elaborada també tenint en compte les conductes paternalistes o antipaternalistes excepcionalment permeses als professionals del treball social en els diferents codis deontològics existents.

L'EVU és aquella escala que descriu els diferents graus d'abús de poder a l'usuari en els quals poden incórrer els professionals de la intervenció social

L'EVU està formada per set nivells d'abús de poder a l'usuari (set dimensions): en els dos extrems i amb el grau més alt de violència es troben la violència paternalista (intervenció en la qual té prioritat quasi exclusiva el principi de benestar i una prioritat escassa o quasi nul·la el principi d'autonomia) i la violència antipaternalista (intervenció en la qual té prioritat quasi exclusivament el principi d'autonomia i escassa o quasi nul·la el principi de benestar). Amb un grau inferior de violència hi ha la violència metafísica paternalista (cognició en la qual té prioritat quasi exclusivament el principi de benestar i escassa o quasi nul·la el principi d'autonomia; predispesa a la violència paternalista) i la violència metafísica antipaternalista (cognició en la qual té prioritat quasi exclusivament el principi d'autonomia i escassa o quasi nul·la el principi de benestar; predispesa a la violència antipaternalista).

A continuació, i en un grau inferior de violència, hi ha aquelles violències permeses excepcionalment pels codis deontològics i que hem anomenat paternalisme benigne (intervenció social excepcionalment permesa pels codis deontològics en la qual el professional es pot centrar en exclusiva a vetllar pel benestar de l'usuari i en la qual es prioritza el benestar, tot i que es prevegi l'autonomia com a finalitat d'aquest període excepcional) i antipaternalisme benigne (intervenció social excepcionalment permesa pels codis deontològics en la qual el professional es pot centrar exclusivament a vetllar per l'autonomia de l'usuari i en la qual preval l'autonomia, tot i que es prevegi el benestar de l'usuari com a assolible per ell mateix).

Finalment, el no paternalisme consisteix a actuar èticament, és a dir, considerant tots els principis ètics en la seva relacionalitat i relativitat. S'actua conscient que cap dels principis ètics no és més important que els altres: tots són igualment importants.

Les dades es van recollir mitjançant el Qüestionari de detecció de violència a l'usuari (C-IVU), dissenyat per quantificar l'índex de violència que el professional tendeix a exercir sobre l'usuari en el seu exercici habitual (IDARETA, 2014). Consta de 38 afirmacions en les quals cal escollir una resposta segons la freqüència amb què s'experimenta cada ítem. Cadascun dels ítems puntua individualment en una escala tipus Likert de 5 punts, que van des de *Mai* (puntuat amb 0 punts) fins a *Sempre* (puntuat amb 4 punts).

Procediment

Per elaborar el C-IVU es van redactar les característiques definitòries de cadascuna d'aquestes set dimensions, fins a elaborar nou afirmacions identificatives de cadascuna d'elles. D'entre aquestes nou afirmacions, de cadascuna de les teories es van seleccionar aquelles que la descrivien més bé i de mane-

ra més completa, eliminant continguts que es repetien en diversos ítems i definint cada ítem de manera exhaustiva i mútuament exclouent.

D'aquesta manera, es van obtenir els ítems corresponents a set dimensions (nivells de violència a l'usuari). Així, per conèixer l'IVU de cada nivell, se sumen les puntuacions dels ítems de cadascun i es divideix entre el número total d'ítems. Així, el resultat obtingut per cada nivell de l'EVU serà l'IVU (IDARETA, 2014).

Abans de finalitzar el curs 2015-2016, es va efectuar una prova pilot o pretest amb l'esborrany del C-IVU als alumnes de 2n del grau en l'assignatura d'Ètica del Treball Social. Després d'omplir el qüestionari, cada alumne va realitzar una valoració del qüestionari i amb aquells que plantejaven propostes de millora, s'hi van mantenir entrevistes informals.

Aquest pretest ens va permetre identificar quin tipus d'ítems eren més adequats, si els enunciats eren correctes i comprensibles, si els ítems tenien l'extensió adequada, si era correcta la categorització dels diferents ítems, si l'alumnat presentava rebuig o alguna mena de reacció estereotipada cap a algun dels ítems i si l'ordenament intern era lògic. A continuació, durant els mesos de juny i juliol del 2016, el C-IVU va ser analitzat i sotmès a prova per experts de la Universitat del País Basc. A partir d'aquest estudi detallat del C-IVU, se'n va modificar el disseny i se'n van millorar els ítems.

Una vegada realitzat el pretest i efectuades les modificacions suggerides pels experts a l'esborrany del C-IVU, l'autor de l'article va administrar el C-IVU definitiu a un total de 269 alumnes durant el curs següent.

Resultats

A partir de l'anàlisi de la distribució de les 38 variables en 7 factors o dimensions a priori conegudes per l'investigador, es va obtenir l'estructura factorial del C-IVU. Així mateix, l'anàlisi factorial ens va indicar la pertinença de la inclusió de les variables o ítems escollits, així com la pertinença de la seva agrupació en el nombre escollit de factors. Tant l'estudi de la fiabilitat com l'anàlisi factorial van ser realitzats amb el programa SPSS 20.

A continuació, s'exposa primer l'estudi de la fiabilitat i, a continuació, l'anàlisi factorial.

Estudi de la fiabilitat

Mitjançant la prova Alpha de Cronbach es va analitzar la consistència interna del qüestionari. Aquesta anàlisi indica el nivell de correlació entre les respostes individuals i el resultat

total de cada ítem. Un valor de l'Alpha de Cronbach més alt de 0,8 (0,811) indica una consistència interna alta i ens permet continuar amb tots els ítems per al pas següent, la reducció de dimensions.

A continuació, exposarem l'anàlisi factorial.

Anàlisi factorial

Es va procedir a aplicar l'anàlisi factorial al qüestionari C-IVU amb 38 ítems, 269 dades (mida mostral) per cada ítem i una consistència interna de 0,81 (Alpha de Cronbach). Totes les variables eren mètriques, valorades amb una escala de Likert de 0 a 4. Comencem amb una anàlisi factorial exploratori en el qual intentem agrupar les variables o ítems en una estructura de 7 dimensions (factors) (taula 1):

Taula 1. Factors, dimensions i els seus respectius ítems

FACTORS	DIMENSIONS	ÍTEMS PER FACTOR
FACTOR 1	Violència paternalista	1, 5, 9, 10, 37 y 38
FACTOR 2	Violència metafísica paternalista	31, 32, 33, 34, 35 y 36
FACTOR 3	Paternalisme benigne	19, 20, 23, 26 y 27
FACTOR 4	No paternalisme	3, 4, 7 y 8
FACTOR 5	Antipaternalisme benigne	24, 25, 28, 29 y 30
FACTOR 6	Violència metafísica antipaternalista	13, 14, 15, 16, 17 y 18
FACTOR 7	Violència antipaternalista	2, 6, 11, 12, 21 y 22

Nota: Elaboració pròpia.

En primer lloc, es va realitzar l'anàlisi factorial sense rotació de factors, utilitzant el model de components principals. Mitjançant els test KMO i la Prova d'esfericitat de Bartlett, comprovem si el model era idoni per a la matriu de dades d'aquesta mostra.

Segons la prova KMO, el model era acceptable (0,775) i, segons la Prova de Bartlett, el model s'ajustava a les dades de la mostra. És a dir, els resultats i valors obtinguts van assenyalar que era adequat efectuar una anàlisi factorial de la matriu de correlacions (TABACHNICK i FIDELL, 1989).

A continuació, avaluem les següents característiques d'aquesta primera anàlisi factorial. En relació amb les correlacions existents entre les 38 variables entre si, el determinant d'aquesta matriu va ser proper a zero, fet que va indicar la pertinença de l'anàlisi factorial per tractar aquestes dades.

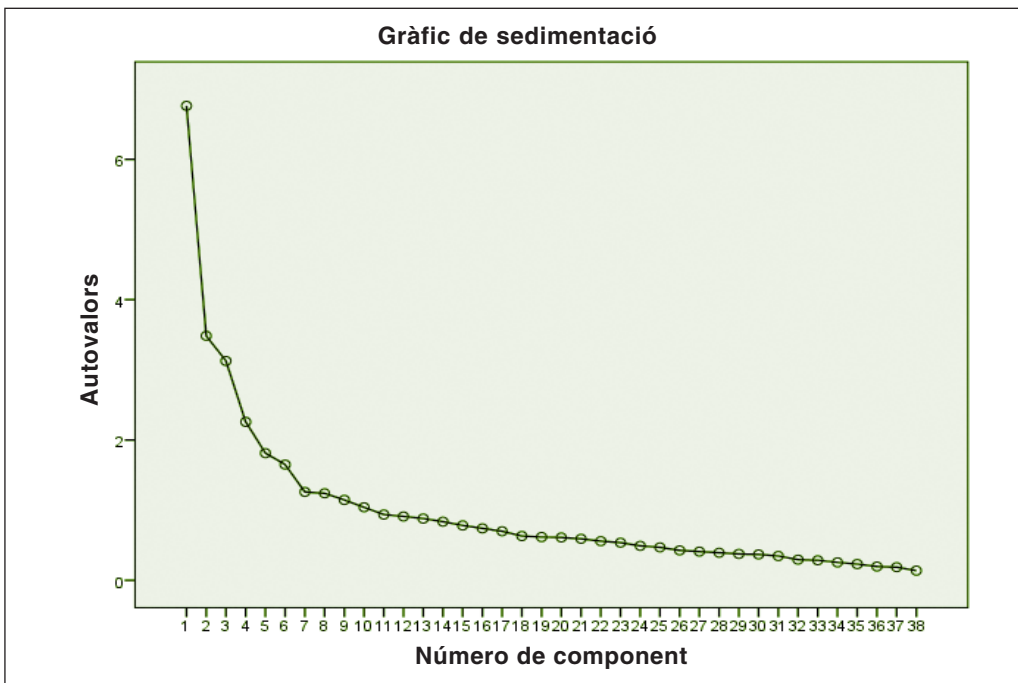
Per part seva, es va observar la proporció de variància amb la qual contribueix cada variable a la solució final. Escollim un límit per decidir quines variables són més o menys explicatives. Per ser conservadors, en observar els coeficients, vam

poder comprovar que per sota de 0,45 quedarien 5 variables. La resta expliquen cadascuna d'elles més del 45% de la variància total i les donaríem per vàlides per ser incloses. No obstant, continuem amb totes les variables fins el moment de veure què en resultava de l'anàlisi factorial.

En relació amb el càlcul de la variància total explicada per l'estructura de 7 factors, vam poder constatar que s'aconseguia explicar un 53,56% de la variància total. En estudis de ciències socials, un 60% es pot considerar un resultat bo. Normalment, en augmentar el nombre de factors, obtenim un percentatge més alt d'explicació de la variància total.

Respecte al gràfic de sedimentació, observem que la pendent de la corba començava a suavitzar-se a partir del setè factor extret, fet que indicà que el programa havia concentrat el màxim possible de variància en aquests 7 factors.

Respecte a la matriu de l'estructura factorial, amb les càrregues factorials (saturacions o correlacions) de cada variable sobre cadascun dels factors extrets, segons la mida de mostra d'aquestes dades ($n = 269$), vam poder considerar significativa una càrrega factorial igual o superior a 0,35. Marquem totes les saturacions que assolien i superaven aquest valor.

Com s'indica a la taula 2, el resultat va ser que els factors 1, 2, 3 i 4 es definien de manera clara per a un grup de variables cadascun (el factor 1 explicava el 17,7% de la variància; el

factor 2, el 9,1%; el factor 3, el 8,2%, i el factor 4, el 5,9%). En canvi, els factors 5, 6 i 7 tenien poques o cap variable que carreguessin només en ells (el factor 5 explicava un 4,7% de la variància; el factor 6, el 4,3% i el factor 7, el 3,3%).

Taula 2: Matriu de components^a

Número de cada ítem	Components (53,56%)						
	1 (17,7%)	2 (9,1%)	3 (8,2%)	4 (5,9%)	5 (4,7%)	6 (4,3%)	7 (3,3%)
33	,746						
35	,722						
15	,689						
17	,689						
36	,669						
31	,646						
32	,634						
18	,631						
34	,605						-,413
13	,580						
16	,569						-,531
38	,543						
14	,499				-,463		
9	,491						
10	,457			-,356			
22	,400				,378		
6	,385						
30		,707					
28		,669					
25		,651					
24		,630					
29							
1							
26			,684				
23			,674				
19			,661				
27			,620				
20			,574				
12	,357		-,422		,422		
37			,412				
7				,586			
4				,547			
8				,516			
3				,471			
5	,370			-,423			
21					,549		
2							
11							-,346
Mètode d'extracció: anàlisi de components principals.							
a. 7 componentes extrets.							

Nota: Elaboració pròpia.

Amb aquesta primera anàlisi factorial, vam poder comprovar quines variables havien estat les més interessants i quins factors s'havien anat formant. Tot i que, arribats a aquest punt, ja hauríem pogut etiquetar-ne algun amb algun dels 7 conceptes que teníem a priori, vam preferir intentar millorar l'ajustament de les dades mitjançant una anàlisi factorial que va rotar els eixos factorials per millorar la situació de les variables respecte els factors. Ja que, amb aquest mètode, els resultats solen millorar.

L'anàlisi factorial amb rotació de factors es va realitzar utilitzant la rotació ortogonal Varimax. Mitjançant els test KMO i la Prova d'esfericitat de Bartlett comprovem si el model era idoni per a la matriu de dades d'aquesta mostra.

Segons la prova KMO, el model era acceptable (0,775) i, segons la Prova de Bartlett, el model s'ajustava a les dades de mostra. Avaluem les següents característiques d'aquesta segona anàlisi factorial.

En la rotació de variància total, en la qual es calcula la variància total explicada per l'estructura de 7 factors demanats al programa, vam poder veure que s'aconseguia explicar el 53,56% de la variància total, igual que en el cas anterior.

Respecte a la matriu de components rotats (taula 3), on es mostra la matriu de l'estructura factorial, amb les càrregues factorials (saturacions o correlacions) de cada variable sobre cadascun dels factors extrets, segons la mida de mostra d'aquestes dades ($n = 269$), vam poder considerar significativa una càrrega factorial igual o superior a 0,35. Vam marcar totes les saturacions que assolien i superaven aquest valor.

El resultat va ser que tots els factors es definien de manera clara per un grup de variables cadascun: el factor 1 explicava l'11,6% de la variància; el factor 2, el 7,9%; el factor 3, el 7,4%; el factor 4, el 7,4%; el factor 5, el 6,8%; el factor 6, el 6,8%, i el factor 7, el 5,3%.

Taula 3: Matriu de components rotats^a

Número de cada ítem	Components (53,56%)						
	1 (11,6%)	2 (7,9%)	3 (7,4%)	4 (7,4%)	5 (6,8%)	6 (6,8%)	7 (5,3%)
13	,767						
31	,761						
15	,727						
32	,709						
14	,688						
33	,666						
17	,532						
35	,528						
30		,829					
29		,789					
25		,718					
28		,699					
24		,678					
23			,761				
26			,712				
20			,700				
27			,677				
19			,635				
38				,757			
9				,632		-400	
37				,593			
36	,466			,508			
18				,487			
1				,358			
22					,653		
12					,639		
21					,585		
11					,568		
2					,444		
6					,425		
8						,692	
7						,657	
4						,595	
3						,582	
5						-528	
10						-526	
16							,793
34							,733

Mètode d'extracció: anàlisi de components principals.
Mètode de rotació: normalització Varimax con Kaiser.

a. La rotació ha convergit en 7 iteracions.

Nota: Elaboració pròpia.

Per tant, vam donar aquesta solució factorial per vàlida i vam procedir a etiquetar cadascun dels factors segons les variables que hi havia contingudes (taula 4): en el factor 1 s'hi agrupaven els ítems 13, 14, 15 i 17 (que estimen la violència metafísica antipaternalista) i els ítems 31, 32, 33, 35 i 36 (que estimen la violència metafísica paternalista); en el factor 2 s'hi agrupaven els ítems 24, 25, 28, 29 i 30, que estimen l'antipaternalisme benigne; en el factor 3 s'hi agrupaven els ítems 19, 20, 23, 26 i 27, que estimen el paternalisme benigne (coincidint íntegrament amb els ítems previstos); en el factor 4 s'hi agrupaven els ítems 1 i 9, que estimen la violència paternalista; l'ítem 18, que estima la violència metafísica antipaternalista; l'ítem 36, que estima la violència metafísica paternalista, i els ítems 37 i 38, que estimen la violència paternalista. En el factor 5 s'hi agrupaven els ítems 2, 6, 11, 12, 21 i 22, que estimen la violència antipaternalista; en el factor 6 s'hi agrupaven els ítems 3, 4, 7 i 8, que estimen el no paternalisme i els ítems 5, 9 i 10, que estimen la violència paternalista. Finalment, en el factor 7 s'hi agrupava l'ítem 16, que estima la violència metafísica antipaternalista, i l'ítem 34, que estima la violència metafísica paternalista.

S'observa que el nostre factor 3 coincideix íntegrament amb el factor 3, de la mateixa manera que el nostre factor 5 coincideix amb el factor 2, i que el nostre factor 7 coincideix amb el factor 5. És a dir, les dimensions paternalisme benigne, antipaternalisme benigne i violència antipaternalista queden clarament delimitades. Per la seva banda, en el factor 4 s'hi agrupen la majoria d'ítems relatius a la violència paternalista i en el factor 6, la resta (ítems 5 i 10), més l'ítem 9 (que apareix repetit en els dos factors). En el factor 1 s'hi agrupen ítems de la violència metafísica antipaternalista (13, 14, 15 i 17) i de la paternalista (31, 32, 33, 35 i 36). El mateix passa amb el factor 4 (ítem 18, relatiu a la violència metafísica paternalista, i l'ítem 36, relatiu a la violència metafísica antipaternalista) i amb el factor 7 (ítem 16, relatiu a la violència metafísica antipaternalista; ítem 34, relatiu a la violència metafísica paternalista, i l'ítem 36, relatiu a la violència metafísica antipaternalista). La qual cosa evidencia que és probable que les preguntes siguin molt similars i/o no hagin estat adequadament compreses les seves diferències. Passa el mateix amb el factor 6, en el qual s'agrupen ítems relatius a les dimensions de no paternalisme i violència paternalista.

En definitiva, els constructes relatius a les dimensions paternalisme benigne, antipaternalisme benigne i violència antipaternalista apareixen clarament delimitats. La dimensió violència paternalista no està tan clarament delimitada, ja que apareix vinculada a les dues violències metafísiques en el factor 4 i, paradoxalment, al no paternalisme en el factor 6. Les dimensions relatives a la violència metafísica (paternalista i antipaternalista) tendeixen a agrupar-se (factor 1, factor 4 i

factor 7), fet que ens indica que, tot i que calgui millorar els ítems, el constructe està bastant delimitat. Finalment, els ítems de la dimensió no paternalisme apareixen agrupats íntegrament en el factor 6, tot i que, com ja anticipàvem, paradoxalment vinculats a ítems relatius al no paternalisme.

Taula 4. Coincidència entre factors abans i després de l'anàlisi factorial

FACTORS DESPRÉS DE L'ANÀLISI	ÍTEMS PER FACTOR	COINCIDÈNCIA AMB FACTORS ANTERIORS	DIMENSIONS
FACTOR 1	13, 14, 15 y 17	FACTOR 6	VIOLÈNCIA METAFÍSICA ANTIPATERNALISTA
	31, 32, 33, 35 y 36	FACTOR 2	VIOLÈNCIA METAFÍSICA PATERNALISTA
FACTOR 2	24, 25, 28, 29 y 30	FACTOR 5	ANTIPATERNALISME BENIGNE
FACTOR 3	19, 20, 23, 26 y 27	FACTOR 3	PATERNALISME BENIGNE
FACTOR 4	1, 9, 37 y 38	FACTOR 1	VIOLÈNCIA PATERNALISTA
	18	FACTOR 6	VIOLÈNCIA METAFÍSICA PATERNALISTA
	36	FACTOR 2	VIOLÈNCIA METAFÍSICA PATERNALISTA
FACTOR 5	2, 6, 11, 12, 21 y 22	FACTOR 7	VIOLÈNCIA ANTIPATERNALISTA
FACTOR 6	3, 4, 7 y 8	FACTOR 4	NO PATERNALISME
	5, 9 y 10	FACTOR 1	VIOLÈNCIA PATERNALISTA
FACTOR 7	16	FACTOR 6	VIOLÈNCIA METAFÍSICA ANTIPATERNALISTA
	34	FACTOR 2	VIOLÈNCIA METAFÍSICA PATERNALISTA

Nota: Elaboració pròpia.

Conclusions

Els treballadors socials tenim l'obligació moral de reflexionar sobre l'abús de poder que s'origina en la intervenció social, ja que hem de ser conscients que qui estableix la significació vàlida del que és violència o no té el monopoli dels arguments de justificació o de condemna. Per això és necessari que sigui la mateixa disciplina (amb ajuda o no de les altres) qui lideri el procés de demarcació de l'abús de poder.

En aquest sentit, urgeix delimitar el concepte de violència en el treball social per evitar qualsevol tipus d'abús de poder que pugui originar-se en la relació professional, ja que com més clarament es tipifiqui la violència, més fàcil serà identificar-la i categoritzar-la de manera precisa (WIEVIORKA, 1998) i més senzill serà decidir qui és l'enemic i, des de la perspectiva legal, el delinqüent. D'aquí ve la nostra proposta. No obs-

És necessari que sigui la mateixa disciplina qui lideri el procés de demarcació de l'abús de poder

tant, no hem d'oblidar que en el treball social es fa servir el poder en benefici de l'usuari, però es pot abusar i s'abusa del mateix usuari en benefici del professional, cosa que és una realitat que no està oberta ni explícitament reconeguda per la disciplina (IDARETA, 2017).

Pel que fa al qüestionari, el fet de reduir-ne ítems basant-nos en les comunalitats, és a dir, en el percentatge de variància del total explicada per cada ítem, no ha produït un augment de la fiabilitat del qüestionari. De fet, l'Alpha de Cronbach sense les variables 1, 2, 3, 5 i 6 (és a dir, amb més del 45% d'extracció) és de 0,802, mentre que sense les variables 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 19 i 22 (és a dir, amb menys del 50% d'extracció) és de 0,788. Per això, s'ha calculat l'Alpha de Cronbach eliminant les variables amb menys contribució a la variància total, fet que ha originat una disminució del coeficient. Això indica que les contribucions són petites però influents. Per tant, és evident que seria necessari augmentar el nombre d'ítems o la mida de mostra per intentar augmentar el coeficient de fiabilitat.

Efectivament, cal revisar i millorar els ítems relatius al no paternalisme, la violència paternalista i les dues violències metafísiques. Les causes d'una delimitació més dolenta del constructe probablement tenen a veure amb la formulació mateixa de les preguntes, amb el fet que falten preguntes per formular, amb el fet que hi hagi altres factors no esperats que s'han d'etiquetar d'una altra manera diferent a l'esperada, etc.

En qualsevol cas, després de realitzar l'estudi de la fiabilitat i l'anàlisi factorial, el resultat indica que el qüestionari C-IVU ha obtingut una alta puntuació de fiabilitat de 0,8 i que, amb aquesta estructura de 38 variables incloses els 7 factors estipulats a priori, podem explicar gairebé el 54% de la variància total, que és un resultat acceptable. D'aquesta manera, es comprova que el C-IVU és un instrument fiable i vàlid per mesurar l'abús de poder que poden exercir els treballadors socials sobre els usuaris. Una eina que contribuirà a millorar la intervenció social i que complementarà la sòlida formació ètica requerida pels treballadors socials per abordar les diferents qüestions ètiques a les quals s'enfronten en el seu exercici habitual.

Es comprova que el C-IVU és un instrument fiable i vàlid per mesurar l'abús de poder que poden exercir els treballadors socials sobre els usuaris

Bibliografía

- ANDRÉS, A.; REDONDO, S. Predicción de la violencia: entre la peligrosidad y la valoración del riesgo de violencia. *Papeles del Psicólogo*, 2007, vol. 28, núm. 3, p. 157-173.
- BERLINER, A. K. Misconduct in social work practice. *Social Work*, 1989, vol. 34, núm. 1, p. 69-72.
- BERMEJO, F. J. *Ética de las profesiones*. Bilbao: Desclee Brower, 2002.
- BOLAND-PROM, K. W. Results from a national study of social workers sanctioned by state licensing boards. *Social Work*, 2009, vol. 54, núm. 4, p. 351-360.
- CHAMBON, A. S.; IRVING A.; EPSTEIN, L. *Foucault y el trabajo social*. Jaén: Maristán, 2001.
- Consejo General del Trabajo Social. *Código deontológico*. Madrid: Consejo General del Trabajo Social, 2012.
- DERRIDA, J. *La escritura y la diferencia*. Barcelona: Anthropos, 1989.
- GARCÍA CABEZA, I. *El papel de la coacción informal en el tratamiento ambulatorio: un estudio transcultural con profesionales de la salud mental* (Tesis doctoral). Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2016.
- GRACIA, D. *Fundamentos de bioética*. Madrid: Triacastela, 2007.
- IDARETA, F. Propuesta para la medición de la violencia al usuario en el Trabajo Social desde las perspectivas de E. Lévinas y J. Derrida. *Portularia*, 2014, vol. 14, núm. 1, p. 15-26.
- IDARETA, F. Eufemización de la violencia ejercida en Trabajo Social: hacia el reconocimiento intradisciplinar del abuso de poder. *Trabajo Social Hoy*, 2017, núm. 81, p. 59-82.
- JIMÉNEZ, V. Violencia en organizaciones y profesionales: acciones, omisiones y reacciones en torno al poder, la participación, la burocracia y la discreción de los Servicios Sociales. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, 2002, núm. 10, p. 427-444.
- KORITSAS, S., COLES, J.; BOYLE, M. Workplace Violence towards Social Workers: The Australian Experience. *British Journal of Social Work*, 2010, núm. 40, p. 257-271.
- KRUG, E. G.; DAHLBERG, L. L.; MERCY, J. A.; ZWI, A. B. *World Report on violence and health*. Ginebra: World Health Organization, 2002.
- KUTCHINS, H.; KIRK, S. A. DSM-III and social work malpractice. *Social Work*, 1987, vol. 32, núm. 3, p. 205-211.
- LÉVINAS, E. *De otro modo que ser o más allá de la esencia*. Salamanca: Sígueme, 2003.
- LÉVINAS, E. *Totalidad e Infinito: ensayo sobre la exterioridad*. Salamanca: Sígueme, 2006.
- LITTLECHILD, B.; HAWLEY, C. Risk Assessments for Mental Health Service Users: Ethical, Valid and Reliable? *Journal of Social Work*, 2010, vol. 10, núm. 2, p. 211-229.
- MCCANN, C. W.; CUTLER, J. P. Ethics and the alleged unethical. *Social Work*, 1979, núm. 24, p. 5-8.
- National Association of Social Workers. *Overview of a decade of adjudication*. Washington, DC: Author, 1995.
- National Association of Social Workers. *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. 2008. Disponible en: <http://www.naswdc.org/pubs/code/code.asp?c=sp> [Consulta: 14 abril 2017].
- PELEGRÍ, X. El poder en el Trabajo Social: una aproximación desde Foucault. *Cuadernos de Trabajo Social*, 2004, núm. 17, p. 21-43.
- PHELAN, J. E. Membership expulsions for ethical violations from major counseling, psychology, and social work organizations in the United States: A 10-year analysis. *Psychological Reports*, 2007, vol. 101, núm. 1, p. 145-152.
- REAMER, F. G. The evolution of Social Work Ethics. *Social Work*, 1998, vol. 43, núm. 6, p. 488-500.
- SALCEDO, D. *Autonomía y bienestar. La ética del Trabajo Social*. Granada: Comares, 2001a.

Bibliografía

- SALCEDO, D. La rebelión ética. Principios del Trabajo Social en el ámbito de la Salud Mental. *Revista Trabajo Social y Salud*, 2001b, núm. 40, p. 14-42.
- SALCEDO, D. Mala praxis, corrupción y juicios de ética profesional. *Las Torres de Lucca*, 2012, núm. 1, p. 115-146.
- STROM-GOTTFRIED, K. Ensuring ethical practice: An examination of NASW code violations, 1986-97. *Social Work*, 2000a, vol. 45, núm. 3, p. 251-261.
- STROM-GOTTFRIED, K. Ethical vulnerability in social work education: An analysis of NASW complaints. *Journal of Social Work Education*, 2000b, vol. 36, núm. 2, p. 241-252.
- SZMUKLER, G.; APPELBAUM, P. S. Treatment pressures, leverage, coercion, and compulsion in mental health care. *Journal of Mental Health*, 2008, vol. 17, núm. 3, p. 233-244.
- SZMUKLER, G.; APPELBAUM, P. S. Treatment pressures, coercion, and compulsion. En *Oxford Textbook of Community Mental Health*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- TABACHNICK, B. G.; FIDELL, L. S. *Using multivariate statistics*. Nova York: Harper Collins, 1989.
- WIEVIORKA, M. Un nouveau paradigme de la violence. *Cultures & Conflits*, 1998, núm. 29-30. Disponible en: <http://journals.openedition.org/conflits/724> [Consulta: abril 2017].
- ZAMANILLO, T. Las relaciones de poder en las profesiones de ayuda. Una cuestión ética de primer orden. *Azarbe*, 2012, núm. 1, p. 157-170.